

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПОНЯТЬ: ФАХОВА ТА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Дослідження питання професійної компетентності досить гостро стоїть у багатьох науковців, оскільки перехід до компетентнісного підходу в професійній підготовці фахівців є актуальним для сучасної освіти.

Автор навчального посібника з педагогіки В. Ягупов вважає професійну компетентність однією з основних підвалин педагогічної культури, виокремлюючи в ній «глибокі професійні знання, психолого-педагогічні вміння та навички, а також досконале володіння методикою викладання».

О. Белкін розглядає професійну компетентність інженера-педагога як сукупність професійних та особистісних якостей, які забезпечують ефективну реалізацію компетенцій, необхідних для здійснення професійної діяльності.

І. Зязюн пов'язує професійну компетентність педагога з формуванням професійних знань на всіх рівнях – методологічному, теоретичному, методичному, технологічному, що розглядається ним як знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології. Але його погляди спираються на те, що не тільки знання виступають основою професійної компетентності, а саме пропускання професійних ситуацій та явищ крізь призму особистих поглядів та ставлень до предмета.

Є. Зеєр під професійною компетентністю розуміє «сукупність професійних знань, умінь, а також способи виконання професійної діяльності». Автор, описуючи професійно зумовлену структуру особистості, розмежовує такі поняття, як «професійна компетентність» і «професійно важливі якості». Під професійно важливими якостями розуміється психологічні якості особистості, що визначають продуктивність (продуктивність, якість, результативність та ін). Таким чином, компетентність зводиться до знань, умінь і способів виконання діяльності, а професійні якості визначаються саме як психологічні якості особистості, що впливають на продуктивність виконання професійної діяльності.

Поняття «професійна компетентність» А. Маркова розкриває як професійні психологічні й педагогічні знання; професійні педагогічні вміння; професійні педагогічні позиції, установки вчителя, які вимагаються від нього в процесі здійснення посадових функцій; особистісні якості, які забезпечують оволодіння вчителем професійними знаннями та вміннями. Дослідниця виділяє такі види професійної компетентності:

— спеціальна компетентність – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;

— соціальна компетентність – володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийнятими в певній професії прийомами професійного спілкування, соціальна відповідальність за результати своєї праці;

— особистісна компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку засобами протистояння професійним деформаціям особистості;

— індивідуальна компетентність – володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою працю без перевантажень.

В. Шапкін виділяє основні компоненти професійної компетентності кваліфікованого працівника:

— спеціальна (фахова) компетентність – підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання і оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно набувати нові знання й уміння за фахом;

— соціальна компетентність – здатність до діяльності в групі і співробітництво з іншими працівниками, готовність взяти на себе відповідальність за результати своєї праці, вміння берегти навколишнє середовище та інші цінності, володіння прийомами професійного навчання;

— індивідуальна компетентність – готовність до постійного підвищення кваліфікації і реалізації себе в професійній праці, здатність до самомотивації, рефлексії, саморозвитку особистості в професійній праці.

Е. Іванова висуває таку структуру професійної компетентності:

— фахова, або діяльнісна, яка передбачає володіння на високому рівні професійною діяльністю;

— соціальна, яка передбачає володіння способами спільної професійної діяльності та співпрацею;

— особистісна – володіння способами самовираження і саморозвитку;

— індивідуальна – володіння прийомами самореалізації і саморозвитку індивідуальності в рамках професії, здатність до творчого прояву своєї індивідуальності.

К. Шапошников розкриває поняття «фахова компетенція» у вузькому сенсі як готовність та здатність спеціаліста приймати ефективні рішення під час професійної діяльності. У широкому сенсі фахова компетенція – це сукупність інтегрованих знань, умінь та досвіду, а також якостей особистості, які дозволяють людині ефективно проектувати та здійснювати професійну діяльність під час взаємодії з навколишнім середовищем.

Наявність усіх аспектів компетентності позначає досягнення фахівцем зрілості у своїй професійній діяльності, характеризує становлення особистості та індивідуальності компетентного фахівця.

З наведених нижче точок зору ми бачимо, що фахова або спеціальна компетентність інженера-педагога виступає структурною одиницею професійної компетентності.

Л. Щербатюк та С. Щербатюк у своїх дослідженнях трактують фахову компетентність як сукупність знань, умінь і навичок з фундаментальних, спеціально-професійних дисциплін, керуючись якими він здатний виконувати свої професійні обов'язки. Фахова компетенція проявляється не лише у сфері

застосування професійних знань, умінь і навичок, а й можливість використовувати її в нових галузях науки та техніки.

Б. Шевель дає визначення фахової компетентності як єдності знань, умінь та здібностей особистості діяти в різноманітних ситуаціях, що виникають у процесі фахової підготовки та професійної діяльності, й здатності вирішувати професійні завдання різного рівня складності.

Ю. Зіньковський визначає фахову компетентність як одну із складових професійної компетентності. На думку вченого, професійна компетентність у свою структуру включає загальнопрофесійний та вузькопрофесійний компонент. Загальнопрофесійна складова включає в себе професійні вміння та навички, знання; в той час як вузькопрофесійна складається з компонентів, якими визначається та чи інша спеціальність: основи тієї чи іншої дисципліни, техніка, що використовується під час виконання практичних або дослідних робіт. Тобто, вузькопрофесійна компетентність – це фахова компетентність.

Л. Волошко зазначає, що «фахова компетентність – це особливий тип організації спеціальних знань, умінь і навичок фахівця, що забезпечує йому можливість приймати ефективні рішення в процесі професійної діяльності. Фахова компетентність віддзеркалює сутність спеціальності, яку опановує студент, тому може бути схарактеризована як концептуальна основа підготовки фахівця. Вона відображає рівень сформованості професійних знань, умінь і навичок, його професійну ерудицію, що дозволяють успішно вирішувати три класи задач професійної діяльності: стереотипні, діагностичні та евристичні, що передбачені нормативно-правовими документами вищої школи».

Г. Сорокіна визначає фахову компетентність як системно організовану, цілісну, особистісно-обумовлену характеристикою майбутнього фахівця як суб'єкта діяльності, адекватною цілям та змісту певного виду його професійної діяльності.

Спеціальну компетентність можна розглядати як реалізацію ключової й базової компетентності в конкретній галузі професійної діяльності. Спеціальні компетенції формуються в результаті оволодіння змістом циклу дисциплін предметної підготовки, проходження професійної педагогічної практики та виконання курсових і випускних кваліфікаційних робіт. Отримання спеціальної компетентності підтверджується офіційними документами (диплом, сертифікат, свідоцтво тощо), які вимагають при прийомі на роботу, або проходженням кваліфікаційного інтерв'ю і тестів.

Отже, проаналізувавши різноманітні точки зору, бачимо, що професійна компетентність інженера-педагога є більш широким поняттям, ніж фахова компетентність. Спеціальна компетентність вказує на те коло знань, умінь, здібностей, особистих якостей та мотивів, які безпосередньо приведуть до якісного виконання інженером-педагогом своїх навчально-виробничих функцій. Фактично вона вказує на те, що повинен вміти виконувати фахівець у своїй професії. Натомість професійна компетентність включає в себе, окрім фахових компетенцій, ще компетенції, які забезпечать активну діяльність спеціаліста як частини суспільства (соціальна компетентність), забезпечить його володінням прийомами особистісного самовираження та саморозвитку засобами

протистояння професійним деформаціям особистості, володінням прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою працю.

Список використаних джерел:

1. Бахрушин В.. Компетентності і результати навчання у нових стандартах вищої освіти [Електронний ресурс] / Володимир Бахрушин. – Режим доступу: <http://educationua.org/ua/articles/702-kompetentnosti-i-rezultati-navchannya-u-novikh-standartakh-vishchoji-osviti>)
2. Волощук І. П. Формування професійної компетентності студентів ВНЗ: компетентнісний підхід [Електронний ресурс] / І. П. Волощук. – Режим доступу: file:///C:/Users/G/Downloads/Nzspp_2014_3_7.pdf
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [Бібліотека з освітньої політики] / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К: “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
4. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні / кер. авт. кол. Н. Г. Ничкало // Проф.-тех. освіта. – 2004. – № 3. – С. 2-5
5. Кузьменко О. С. Формування професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів з позиції акмеологічного підходу [Електронний ресурс] / О. С. Кузьменко. – Режим доступу: <file:///C:/Users/G/Downloads/31588-59104-1-SM.pdf>)
6. Маркова А.К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А.К. Маркова // Советская педагогика. – 1980. – № 8. – С. 82-89.
7. Скворцова С. О. Комунікативний компонент професійної компетентності вчителя / С. О. Скворцова // Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 99–102.